

болған тақаббир қыздың тәғдири сөз етиледі. Хожели елинде, Миздах қаласында Хансулыға нешше хан хәм шақлар ышқысында өргенип ах шегеді. Қыз олардың дәртин, хәттеки атасының да нәсиятларын тыңламайды. Усы ашықлар қатарында қолындағы өнеринен гүл тамған жарлы уста жигит садық та бар еді. Ол қызға хасыл мәрмерден қашап, гүл-шәмен соғып, саўға ұсынады. Сонда қыз:

Мейли, бир көшкили сарай сал енди,
Ғышлары қалансын, мәрмер таслардан,
Булдырап көринсин ең алыслардан,
Бул кутлы имарат питкен ұағында,
Сен мәңгиге қал мениң жанымда! [6:183].

-дейди.

Лекин, көшкисі сарай питкен күні сен,
Өзгеріп қалыпсаң наз етип бирден,
Депсең: «Шын ашығым болсаң, егер де,
Көтеріл көшкіге хәм секир жерге! [6:183].

Солай етип, Садық қыздың бул шәртин де орынлап, мухаббаты жолында жанын пидә етеді. Қыз да ойламай ислеген исине соңынан өкініп, өзі де көшкиден кулап, жан тәслим етеді. Лекин, халық нешше мың жылдан берлі қыз кәбирин таўап айлеп, ашықлық рәм-зи деп табынып келеді. Хәш ким садықты ойламайды. ...буның сырында не әлапат жатыр?!

Ылайқыпсаң сен, шыныда, өлмес,
Әпсанаға хәм мақтаўға мәңгилик? [6:183].

-деп шайыр Мазлум Хансулыұды сораўға тутады.

Улыўма шығарма жуўмағында қаралаўшы утылып, ақлаўшы жнип шығады.

Әдебиатлар

1. Насруллаев Ә. Заман хәм лиро-эпикалық поэзия. – Нөкис: «Қарақалпақстан», 1965.
2. Султанов Қ. Заманлас жаным менен... – Нөкис: «Қарақалпақстан», 1972.
3. Мамбетов Қ. И. Юсупов поэмаларының жанрий хусусиятлары: Фил.фан.буйича фалсафа док. (PhD) дисс.авторевф. – Нукус: 2019.
4. Сайимбетов Ш. XX аср иккинчи ярми қарақалпақ поэмаларының поэтик хусусиятлары (1955-1980 йй.): Фил.фан.буйича фалсафа док. (PhD) дисс.авторевф. – Нукус, 2020.
5. Сейтжанов Т. Шығармалары. I том. – Нөкис: «Қарақалпақстан», 1992.
6. Сейтжанов Т. Шығармалары. II том. – Нөкис: «Қарақалпақстан», 1992.

РЕЗЮМЕ. Ушбу мақолада қарақалпақ адабиетіде лиро-эпик жанр хисобланған – поэмалар хақида сўз боради. Поэмаларнинг ғоявий-театик, жанрий ва бадий хусусиятлары таникли қарақалпақ шоири Т.Сейтжанов асарлары мисолида тахлил қилинған. Шоир Т.Сейтжановнинг хотин-қизлар тақдири, мухаббат, иккинчи жахон уруши мавзуларидаги поэмаларының поэтик хусусиятлары, бадий маҳорат билан талкин қилинған.

РЕЗЮМЕ. В данной статье говорится о поэмах, считающихся лирико-эпическим жанром в каракалпакской литературе. Анализируются идейно-тематические, жанровые и художественные особенности поэм на примере творчества известного каракалпакского поэта Т.Сейтжанова. С художественным мастерством осмыслены стихи поэта Т.Сейтжаова о женских судьбах, любви, Великой Отечественной войне.

SUMMARY. This article talks about poems, considered a lyric-epic genre in Karakalpak literature. The ideological-theatrical, genre and artistic features of the poems are analyzed on the example of the works of the famous Karakalpak poet T. Seytjanov. Poet T. Seytjanov's poems on the fate of women, love, World War II are interpreted with artistic skill.

I.YUSUPOV'TIŇ EPIKALÍQ SHÍĠARMALARÍNDÁ MIFLIK MOTIVLERDIŇ QOLLANÍLÍWÍ (“Máŋgi bulaq” poeması misalında)

R.Qudiyarova – magistrant

Ájiniyaz atındaǵı Nókis mámleketlik pedagogikalıq instituti

Tayanch so‘zlar: Mif, motiv, syujet, etnogenetika, poema, ertak, ramziy obraz.

Ключевые слова: Миф, мотив, сюжет, этногенетика, поэма, сказка, символический образ.

Key words: Myth, motif, plot, ethnogenetics, poem, fairy tale, symbolic image.

Qaraqalpaq ádebiyattanıw iliminde eń dáslepki mifke túsınık bergen N.Dáwqaraev boldı. Ol óziniń «Qaraqalpaq ádebiyatı tariyxınıń ocherkleri» atlı miynetiniń folklorğa arnaǵan bóliminde mifke minanday túsınık beredi: «Erte zamanlarda adamlar iliminiń oǵada tómen basqışında turǵan waqıtlarda túrli tábiyat qubılısların, adamlar jámiyetin túsiniw ushin qıyalǵa oylap shıǵarıwǵa urındı. Jámiyetlik turmıstıń, hár qıylı tábiyat qubılıslarınıń ne ushin hám qalay payda bolǵanın anıqlaǵısı keledi. Usınıń nátiyjesinde jámiyetlik tirishlik, turmıs, hár túrli tábiyat qubılısları jóninde oydan, qıyal súriw jolı menen qıyalıy ángimeler dóretdi. Mine, usınday shıǵarmalardı ilim tilinde mif deydi. Qudaylar, olardıń hárketleri, hádden tısqarı kúshli qaharmanlar, olardıń jeńilisleri, hár túrli tábiyat qubılısları, adamnıń jerdiń jaratılısı jónindegi ángimeler usı mifke jatadı». [1:171-173]

Т.Сейтжановтың фольклорлық сюжетти көркем шығармада сүзетлеп беріуі жағынан, сондай-ақ поэмада стилистикалық фигуралардан, әсіресе, апострофадан орынлы қолланыуы, шайырдың көркем шеберлігін, индивидуал өз стилине ийе, қәлеми ысылған шайыр екенлігінен дерек береді.

Шайырдың «Әкем хаққында сөз» поэмасы 1976-жылы жазылған. Ол Т.Сейтжановтың өз әкеси хаққында еске түсіріулері. Шайырдың әкеси көп қыйыншылықтар менен, колхозласыу дәуіринің машақатларын көріп, қара мийнет пенен хожалық болады. Шайыр Тәжетдин Сейтжанның тилеп алған жалғыз ғана улы.

1941-жылы Екинши жер жүзлик урыс басланады. Жас Сейтжан урысқа атланады. Оннан көп күнлерге шекем хат келмейди. Бир күнлері «қара хат» келеді. Сонда әкеси «Улымның түрін көріп кетейин қудай», «Балам келсе 3 күннен кейін өлсем қайылман» -дейди. Бир күнлері баласы урыстан елге қайтады. Сейтжан ғарры Тәжетдинди бағып отырады. 4-күни жан тапсырады. Бул хәдийсеге пүткіл халық хайран қалады [5:144]. Поэмада әке сағынышы хәм де перзент мухаббаты сөз етилген.

Жуўмақлап айтқанда, Т.Сейтжанов қарақалпақ әдебиатында поэмалар дәретіуінің шын мәнісиндеги шебері. Оның шығармалары тәлим-тәрбиялық, әдебиетта инсанды тәрбиялау дәрегі сыпатында үйренилип, әсіресе, жас әуладты шайырдың поэмаларының жанрлық-стильлик, идеялық-көркемлик өзгешеликлерине болған қызығушылығының артыуына ерисеміз.

Syujet hám motiv haqqında ádebiyatshı alımlardıń kózqarasları hár qıylı bolıp, A.N.Veselovskiydiń pikirinshe: « Motivler baslanǵış syujet hárketin júzege keltiredi». [2: 494] Ol motivlerdi syujettiń eń kishi bir bólegi sıpatında analizleydi. B.Putilovaniń pikirinshe «Motiv –syujettiń mazmunı». [3:142] Tiykarınan, eki alımnıń motiv haqqındaǵı pikirleri durıs. Sebebi, folklorlıq shıǵarmalardıń strukturası motivlerge súyengen halda qalıpleseı. Epikalıq shıǵarmalardaǵı motivlerdi anıqlaw hám olardıń ilimiy analizi motivler evolyuciyasın hám belgili bir xalıqtıń etnogenetikalıq tiykarların, tariyxın úyreniw úlken áhmiyetke iye.

I.Yusupov'tıń «Máŋgi bulaq» poemasınıń miflik syujetlik-kompoziciyalıq qurılısı júdá qospalı hám quramalı bolıp esaplanadı. Ol óz ishine shártli túrde aytqanday biziń eramızdan burınǵı 300-jıllardaǵı hám biziń

eramızdın 3000- jıllarındaǵı waqıyalardı óz ishine aladı. Usınıń ózi poemanı syujetlik kompoziciyalıq qurılısındaǵı oǵada ózine tánligi menen qospalılıǵın talap etse kerek. Sebebi, bunday uzaq ásirler waqıyaların real yaki haqıyqıy bolǵan waqıyalar syujetlerine sıyǵızıp beriwı múmkin emes. Al, buǵan shayırdın tvorchestvolıq qıyalınan tısqarı shın mánisindegı miflik motivler ǵana dálimal aytıp, solar arqalı ǵana belgili bir dáwir problemaların ortaǵa taslap, qaharmanlar obrazın jetkilikli ashıp beriwge boladı dep oylaymız.

Poemada Asqar degen tas qashap músin soǵıwshı skulptor jıgıtın júz jasqa tolǵan atasın Góhiqap tawında, ájel oypatlıǵına arqalap alıp baratırǵandaǵı waqıyasınan baslanadı. Bul waqıyanıń sebebi, sol waqıttaǵı dástúr boyınsha júz jasqa shıqqan ǵarırar sol jıllarǵa shekem óz ájeline ólmese, olar ájel oypatlıǵına onıń miyrasqorları, perzenti yaki aqlıǵı taǵı basqalar tárepinen tiriley aparıp taslanar eken. Usınday sırlı sıpatları menen–aq syujettiń baslanıwı da oqıwshı menen teatr tamashagóyleriniń ózine birden–aq tartadı. Solay yetip, Asqar atasınıń júz jasqa azı kem jetpey qalıwınan tısqarı, onı ájel oypatlıǵına qaldırıp ketedi. Óytkeni, Asqar úyine atasın qayta alıp ketpekshi bolsa da, ǵarırınıń qarsılıǵı menen onı sol jerge taslap ketedi. Mısali,

«Aytıp bolǵan bolsań ertek sózińdi,
Júr qaytayıq, min arqama, atajan!

Ǵarır:

Yaq, bolmaydı balam, bul joldan qaytıw,
Ólimnen hesh júyrik qashıp qutılmas.
Qamshısın umıtqan qonaqqa usap,
Izge qaytıw endi bizge jaraspas...
... Al sen usı jerden qalıńlıǵına,
Xannıń qızı Oneseya sulıwǵa...
Jolıǵısar waqtın jaqınlap qaldı...
Ol sonday aqıllı, sonday miyirman,
Meniń shawlıqlarımdı da tuwadı,
Quyash táńirim yar bolsın saǵan!». [4: 172-173]

Usı sózlerden soń Asqar «Dúnya qızıq deydi, qayaǵı qızıq? Iyt jesin iz beti ne degen buzıq?!» degen qıyal menen májbúriy túrde, óz súyiklisi Onesiya menen ushırasıw ushın qaytıadı. Demek, kórip otırǵanıımızday, syujettiń negizgi ózekli waqıyaları, iri–iri hádiyseler menen is–háreketler miflik motiv túrde alınǵanlıǵı menen, al, qaharmanlardıń oy–sezimleri, pikirleri haqıyqıy realistik tús alıp, olar hár bir dáwir, búgingi ómir, ulıwma turmıslıq, ulıwma gumanistik sıpat alıp otıradı.

Bunnan keyin shayır ǵarır tilinen: «Eger ómir sonday bále bolmasa, adamnan qurt qumırısqaǵa deyingi húkimin júrgizgen Sulayman patsha, máńgi suwdı tawıp, ishpes edi ol» dep miflik motivtiń keleshek jollarınıń tiykarın tayarlaydı. Jáne de: «Qos múyizli ullı Iskender patsha máńgi tirishiliktiń suwın izlep júz»,–dep miflik motivtiń keleshek rawajlanıwındaǵı waqıyalarǵa kompoziciyalıq baylanıs jibin payda etedi. Shayırdın miflik syujetlik kompoziciyalıq bir tutaslıqtaǵı sheberligi de usınday orınlarda kórinedi. Solayınsha, syujettiń baslanıwında Asqar anasınıń Iskender patsha menen máńgilik jasawdın suwın izlep júz degen sózine:

«Patsha degen, aqıllı bolar edi...»

Joqtı izlep, ertek sózge inanıp» [4: 171]

deydi. Bul menen shayır “máńgilik ómir” terminin qollanıwı arqalı miflik motivti sheber qollanǵan. Sebebi, máńgilik ómir súriwdiń ózi realistik súwretlewden gore mifke jaqın keledi.

Ádebiyatlar

1. Дәўқараев Н. Шығармаларының толық жыйнағы, 2-том, Нөкис, 1997.
2. Веселовский В.Г. Историческая поэтика. – Л.: Высшая школа, 1940.
3. Путилов Б. Мотив как сюжетобразующий элемент / Типологическое исследование по фольклору. – М.: Наука, 1975.
4. Yusupov I. Tańlawlı shıǵarmaların eki tomıǵı. Nókis, «Qaraqalpaqstan», 1992. T.II.

REZYUME. Maqolada qoraqalpoq shoiri I.Yusupovning epik asarlarında miflik motivlarning qo'llanılısh hususiyatlariga to'qtab o'tilgan. Qoraqalpoq adabiyotida miflik motivlar bo'yicha bir nechta tadqiqot ishlari bor, lekin I.Yusupovning epik asarlarida qo'llanilgan miflik motivlarni o'rganish adabiyotda actual masalalarning biri hisoblanadi. Ushbu maqolamizda shoirning epik asarlarida qo'llanilgan miflik motivlar bilan bir qatorda uning qo'llanish mahorati ham o'rganilgan.

Poema syujetiniń endigi bólekshesinde atasın qaldırıp ketken Asqar óz súyiklisi Onesiya menen ushırasadı. Joqarıdaǵı kórsetkenimizdey, bunı atası aldın ala boljap aytqan edi. Onesiya dáslep shopan bolıp, keyin xan dárezesine kóterilgen Ayazxannıń qızı bolıp esaplanadı. Asqar sol Ayazxan atası menen súyiklisi Onesiyanıń húrmetine dárya boyındaǵı jarqabaq tasqa qashap súwret salmaqshı ekenligin aytadı. Bul dárya Oguz dárya dep atalǵan, házirgi biz suw ishıp nárleńip, tirishilik inám etip otırǵan Ámiwdáryamız ekenligi tariyxtan málim. Demek, shayır miflik syujetti tariyxıy haqıyqatlıq penen de sáykeslep, oǵan obektivlik, realistik jazba ádebiyatqa sıpat engizip baradı.

El súygen Ayazxan ataxanıımız...

Onıń húrmetine, seniń shanıńa
Ullı Oguz dárya ústinde turǵan,
Anaw tik jar taslı Dárbent shıńına,
Joqarıdan záńgi talap órmelep,
Almas penen qashap qıyamay tastı,

Bir qıyamet súwret salaman endi... [4:174]

Bul ármanların Asqar sońında orınlap ta ketedi. Biraq, suwsızlıqtıń qurbanı bolıp, Onesiya dáryaǵa ózin taslap ólip ketedi. Onesiya Asqar menen dáslepki ushırasıwlarında–aq óz súyiklisine:

Áne, Jeti qaraqshı juldızı tuwdı,

Urlawǵa kiyatır olar xan qızın [4:175]

- deydi. Haqıyqatında da, Onesiya urlanıp áketiledi. Asqar ayrılıq azabında qaladı. Tap usı miflik syujet I.Yusupovtıń «Ómirzaya juldızı» atlı syujetli lirikasında da sáwlelengen.

Shayırdın sóz etilip otırǵan poemasındaǵı xan qızın, yaǵnıy Onesiyanı urlawǵa kiyatırǵan juldız, mine, usı dátúrler menen baylanıslı. SHında da, shıǵarma sońında Onesiyanıń ózin dáryaǵa atıp nabit bolıwı joqarıdaǵı qosıq syujetindegi waqıyalar hám simvolikalıq obraz benen tıǵız baylanıslı. Sonday–aq, xan qızınıń urlanıwı da poemanıń keleshek syujetlik rawajlanıwı, Onesiyanıń ásker bası Ptolomey tárepinen máńgi suwdı izlep, dúnya júzine qırǵın salıp júrgen Iskender patshanıń aldına alıp keliniwı menen bekkem baylanıstırıladı. sebebi, Ptolomey xan qızı–Onesiyanı ulama–porxanlar dárya suwı ushın qurbanlıqqa shalayın dep atırǵanda, Asqardı dárya boyına baylap taslap, qızdı patshanıń aldına ákeledi.

Ush mıń úsh júz jıldan soń oyanǵan buringı eranıń adamları jańa dáwir insanlarınıń, jańa ásirdeń qaharmanlarınıń is–háreketlerine hayran qalmaqı múmkin emes. Sebebi, bul ásirler mınaday biz ushın da tańlanarlıq hádiyseler bolıp atırǵan edi. Olardı shayır poeziya tili menen júdá tásirli etip ashqan orınlardı keltirip wótsek, onda bizińshe shıǵarmadaǵı miflik motivtiń kúshin kórkem sóz sheberiniń qalaysha isletkeni de anıǵraq kórinedi.

Poema–pesanıń aqırındaǵı epiloga shayır Asqardıń «Ómir daraqtı» dep atalǵan tas qashalǵan súwretti pitkerip, jip záńgiden saqal–shashları aǵarıp túsip kiyatırǵanlıǵın beredi. Sonlıqtan, dóretpeniń aqırı Aristotel–Erastudın mınaday sózleri menen juwmaqlanǵan:

Sarkıramas insannıń ómir bulaǵı,

Hár adam perzenti óz zamanınıń...

...Zamanıńa sadıq bolǵaysań insan!

Sálem, ullı Quyash, máńgilik ómir! [4:241]

Juwmaqlap aytqanda, I.Yusupovtıń bul «Máńgi bulaq» poemasında xalqımızdın bay milliy folklorındaǵı turmıs shıńlıǵın, insanlardın oy ármanların miflik jol menen kórkem túrde túsiniw hám túsindiriw tiykarǵı negiz bolıp xızmet etedi.

РЕЗЮМЕ. В статье рассматриваются особенности использования мифических мотивов в эпических произведениях каракалпакского поэта И.Юсупова. Существует несколько исследований мифических мотивов в каракалпакской литературе, но изучение мифических мотивов, использованных в эпических произведениях И.Юсупова, является одним из актуальных вопросов в литературе. В данной статье, наряду с мифическими мотивами, использованными в эпических произведениях поэта, изучается его мастерство их использования.

SUMMARY. The article discusses the features of the use of mythical motifs in the epic works of the Karakalpak poet I. Yusupov. There are several studies of mythical motifs in Karakalpak literature, but the study of mythical motifs used in the epic works of I. Yusupov is one of the topical issues in literature. In this article, along with the mythical motifs used in the poet's epic works, his mastery of their use is studied.

ХАЛҚ ДОСТОНЛАРИДА ҚАВМ-ҚАРИНДОШЛИККА ОИД ЛЕКСЕМАЛАР

М.Нарматова – ўқитувчи

Жиззах давлат педагогика университети

Таянч сўзлар: халқ достонлари, қавм-қариндошлик, тарихийлик, маъно, этимология, адабий тил, лексемалар.

Ключевые слова: народный эпос, этническое родство, историчность, значение, этимология, литературный язык, лексемы.

Key words: folk epics, ethnic kinship, historicity, meaning, etymology, literary language, lexemes.

Қавму-қариндош: бу лексема соф туркийча, деярлик ҳамма туркий халқлар тилида қисман фонетик ўзгаришга учраса-да, улар бир хил даражада фаол қўлланган. Бунинг исботини ёзма ва оғзаки адабиёт намуналарида кузатиш мумкин бўлади. Халқ достонлари тилида қўлланилган мазкур сўз бирлигида муайян халқ, элат мажмуасини, бир авлоддан тарқалган ва ўзаро қариндошлик муносабатлари маъносини ифодалашга хизмат қилган: *Раҳм қилмас кўздан оққан ёшим, / Хафа фалак оғу қўшди ошим, / Қўшилмай қавму-қариндошим, / Ғариб бўлиб дев қўлида турибман (М.а. 156-бет); Жамоллари ою кундан зиёда, / Ғайратидан шоҳлар юрар пийда, / Хуснин кўрсанг, хоним, сиздан зиёда, / Қавму қариндошинг қолсин беҳабар (М.а. 189-бет).* Келтирилган мисралардаги қавму-қариндош сўз бирлигида “узок-якин қариндошлар, хеш-ақраблар, уруғлар” (ЎТИЛ, V, 249-бет) маъноси ифодаланган.

Мазкур достонда қариндош лексемасининг қариндошим, қариндошима, қариндошимга, қариндошимсиз, қариндошинг, қариндошингга, қариндошингни каби шаклдошларининг ҳар бири 1 мартадан қўлланганлиги аниқланди. Агарда “Баҳром ва Гуландом” достони матнига назар солинса, мазкур лексеманинг қўлланилиши доираси тор, жуда кам микдорда мавжудлиги аниқланди. Хусусан, қариндошлар, қариндоши, қариндошим каби намуналари қўлланилган холос: *Ота юрта бизлар кетиб борамиз, / Омон бўлинг, ўйнаб-ўсган қардошим (Б.Г. 115-бет) / Қиз бола деганинг палахмон тоши, / Қайда бўлса кўнар мусофир боши, / Ёнбошида юрмас қавму-қариндош, / Олисда қолади ҳамбўй-тенгдоши (Б.Г. 111-бет); Ўйланг Чин шаҳрида буниси неси бун?! / Ота-она, қариндошлар интизор, / Жинни эмас, бунинг юриши бекор, / Юришдан кўнглида бир гап бор. / Гуландомни олса Хурумга қайтар (Б.Г. 106-бет).*

Тоға лексемаси ҳам туркийча сўз бўлиб, унинг қўлланиш доираси жуда кенг. Ҳам ёзма адабиётда, ҳам оғзаки манбаларда, шунингдек, оғзаки-ёзма нутқларда деярлик бир хил даражада қўлланади. Ҳозирги адабий тилимизда ҳам бу лексема фаол. Оиладаги аёлнинг фарзандлари учун унинг ака-укалари тоға, аёлнинг фарзандлари тоға учун жиян саналади. Уларнинг ўртасида муносабатлар қавм-қариндошлик ришталарини боғлайди. “Малика аёл” достони матнида *тоға, тоғаларинг, тоғангиз* лексемаларининг ҳар бири уч мартадан, *тоғаларингизнинг, тоғангиз, тоғангизнинг* каби лексик birlikлари 2 мартадан, шунингдек, *тоғамга, тоғаларингнинг, тоғанг, тоғаси* каби шаклдошлари 1 мартадан қўлланган. Уларнинг ҳаммасида “қавм-қариндошлик” маъноси ўз ифодасини топган. Мисоллар келтирамиз: *Дев тоғангиз қўп катта, уни унча-мунча девлар қатори, деб қўллингизга келмасин. Қизил дев: - Хўп, Гўрўғли езнамизнинг ҳурмати, дев тоғаларингизнинг ҳурмати, - деб бир тилсим дуо ўқиб осмонга кўтарилиб кетди (М.а. 58-бет). Салом айтгин меҳрибон тоғамга, катта-кичик,*

улуғ шоҳу оғага (М.а. 123-бет). Гўрўғлининг Аҳмад тоғаси йиғитларни йиғиб айтди. (М.а. 10-бет). “Баҳром ва Гуландом” достони матнига назар солганимизда, шу ҳолат аниқландики, тоға лексемаси ва унинг хилма-хил шаклдошлари учрамади.

Амма: бу лексема арабча сўз бўлиб, отанинг опаси ёки синглиси (жиянларга нисбатан) маъносини ифодалаш нуфузли луғатимизда қайд этилган (ЎТИЛ, 1, 79-бет). Бу лексема тоға сингари кенг қамровда қўлланилади, тилимизнинг фаол сўзи саналади. Лекин “Малика айёр” достонида мазкур лексеманинг фақатгина аммам, аммамнинг шаклдошлари бир мартадан қўлланган холос: *Чамбил элидан бўлсангиз, Юнус, Мисқолнинг жони-дили бўлсангиз, Гўрўғлининг ўғли бўлсангиз, Менинг туғушгангина аммамнинг ўғли бўласиз экан (М.а. 52-бет). Бундан илгари Юнус, Мисқол аммам бу юртларга тўрт кунлаб келиб, ҳамма қизларнинг ичида мени яхши кўриб, рўмолини ўратиб кетган эди (М.а. 53-бет).* Бу ўринда шуни таъкидлаш жоизки, мазкур лексема “Баҳром ва Гуландом” достони матнида бирор марта ҳам учрамади.

Жиян соф туркий сўз бўлиб, у кундалик ижтимоий-маиший ҳаётда муайян тоғага, амакига, холага нисбатан бир ота-онадан тарқалган ака-укаларнинг, опасингиларнинг фарзанди номини ифодалайди. Бу масала ҳам қавм-қариндошлик лексемасида фаол ва ўзига хос ўринга эга. Умуман, ўзбек халқ достонлари матнида фаол қўлланган бу лексема биз ўрганган достонларнинг бирида, хусусан, “Баҳром ва Гуландом”даги бирор ўринда умуман ишлатилмаганлигини кузатдик. “Малика айёр”да эса жияним лексемаси 8 марта, жиянимиз шаклдоши 2 марта қўлланилганлигини кўрдик: – *Эй жияним! Бизларни кам қилиб нима қиласиз, бизлар қирқтамиз (42-бет). Шунда Авазхон айтди: - Тоға, сизнинг жойингиздан бери қанчалик йўлга келдик? Дев айтди: Жияним, мен кеча-кундуз учиб келаётирман, мени юришимга йиғирма кунлик йўлга келдик, Сенинг бу отларингнинг юришига йиғирма йиллик йўлга келдик (44-бет).* Кўрамизки, лисоний далил сифатида келтирилган матнинг дастлабкисида Авазхоннинг тоғаси Япроқдевнинг мурожаати ва иккинчи матнда эса жиян бўлиш Авазхоннинг тоғасига (Япроқдевга) мурожаатида иккита қавм-қариндош лексемасига мансуб сўзлар (*тоға ва жиян*) катнашган.

Езна (шевада *жезда, почча* дейилади) лексемаси ҳам қариндош-уруғчилик лексемасининг бир намунаси бўлиб, тарихий ва кундалик-маиший турмушда фаол қўлланади. Жумладан, биз ўрганган халқ достонларида ҳам учрайди. Биз ўрганган “Малика айёр” да мазкур лексеманинг *езнам, езнамиз, езнамизни, езнамизнинг,* езнамнинг каби шаклдошларининг ҳар бири 1 мартадан қўлланилганлигини кузатдик: *Девлар туриб бориб Аваз билан кўришиб, Гўрўғли езнамиз, Юнус, Мисқол опамиз омонми? Чамбил юрти тинчликми. Чамбидаги катта-кичик беклар, полвонлар омонми?, - деб сўрашиб турибди (56-бет). Қизил дев: -Хўп, Гўрўғли езнамизнинг*